

FIZEL NATASA

A SZEGEDI POLGÁRI ISKOLAI TANÁRKÉPZŐ FŐISKOLA ÉS A FERENC JÓZSEF TUDOMÁNYEGYETEM EGYÜTTMŰKÖDÉSE A TANÁR- KÉPZÉS SZOLGÁLATÁBAN (1928–1947)

THE COOPERATIVE FRAMEWORK BETWEEN THE NATIONAL CIVIC SCHOOL TEACHER TRAINING COLLEGE AND THE FERENC JÓZSEF UNIVERSITY IN THE SERVICE OF TEACHER TRAINING (1928–1947). In my study I demonstrate the creative process of the cooperative framework between two institutions of high education in Szeged, the National Civic School Teacher Training College and the Ferenc József University from the very first school year in Szeged in 1928 until the last one in 1947, that is, until a dispute that ended their cooperation. The discussion was aimed at the role of the two institutions in civic school teacher training. My goal is to review the historical background and the method of research and then give answers to the following questions: what stages did the coming about of the cooperation go through? What effect did this collaboration have on the everyday life of the students? How is the dispute about the creation of the framework presented in the most important organ of civic school teachers, Polgári Iskolai Tanáregyesületi Közlöny (Civic School Teachers Association Gazette)?

Kutatásom fókuszába 2011-ben került a szegedi Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola története, és kiemelten annak a Horthy-korszakban való históriája mint legvirágzóbb, legpéldaértékűbb szakasza a polgári, később általános iskolai tanárképzésnek. Jelen tanulmányomban ennek a vizsgálatnak egy részletét, a tanárképző főiskola és a szegedi Ferenc József Tudományegyetem a polgári iskolai tanárképzés területén folyó együttműködését szeretném bemutatni az 1928 és 1947 közötti időszakban.

Vizsgálatom célja tisztázni, hogy milyen jellegű diskusziók előzték meg a két említett intézmény együttműködését, hogyan és milyen szinteken zajlott a közös munka, valamint hogy a főiskola és az egyetem egyszerűen csak kooperált egymással a tanárképzés minőségének javítása érdekében, vagy többről volt szó: két intézmény alárendelt kapcsolatáról, amit a kölcsönös érdekek tartottak egyben?

Kutatásom során leíró jellegű, primer forrásokra támaszkodó történeti megközelítést, forráselemzést alkalmaztam, elsősorban az Országos Polgári Iskolai Tanáregyesület cikkeit használtam fel. Szekunder forrásként mások mellett a tanárképző főiskola 1935-ben kiadott szervezeti szabályzatából,¹ Somogyi József Hazánk közoktatásügye a világháborúig² című munkájából, Karády Viktor és Valter Csilla a Polgári Iskolai Tanár-

¹ *Az állami polgári iskolai tanárképzés szervezete*, Szeged, 1935.

² SOMOGYI József, *Hazánk közoktatásügye a második világháborúig* (Budapest, 1942).

képző Főiskola diplomásairól szóló könyvéből,³ valamint a főiskola Szegedre kerülésének 70. évfordulója alkalmából megjelent főiskola-történeti munkából⁴ merítettem.

A tanárképző főiskola első szegedi évei

1928 szeptemberében Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter a Pedagógium és az Erzsébet Nőiskola polgári iskolai tanárképző tagozatát egy tanárképző főiskolává egyesítve Szegedre helyezte, és a tanárképzést a szegedi Ferenc József Tudományegyetemmel összekapcsolta. Egyidejűleg megszűntek a női szerzetesrendek polgári iskolai tanárképző főiskolái az Angolkisasszonyok budapesti főiskolájának kivételével.⁵ A főiskola ezzel országos beiskolázásúvá vált, és ez a sajátossága még a jórészt regionális merítőhálójú egyetemi karok közül is kiemelte. A nők számára tehát két helyen, a férfiak számára azonban ezután csak Szegeden nyílt lehetőség polgári iskolai tanárnak tanulni. A főiskola egyedülálló jellegéhez tartozott az is, hogy otthont biztosított a szakma Országos Tanárvizsgáló Bizottságának.⁶ A polgári iskolai tanárképzés időtartama, Szegedre helyezésével egy időben, háromról négy évre emelkedett.

Az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola 69 fő⁷ elsőéves és kétszáz másod- és harmadéves férfi és női hallgatóval kezdte meg a működését az egykori III. kerületi állami polgári fiúiskola e célra átengedett és átalakított épületében. A gyakorlóiskola – mivel új épülete nem készült el – csak egy évvel később, 1929 őszén nyitotta meg kapuit.

A főiskolának átadott épület⁸ szűknek bizonyult a két budapesti főiskola tágas tereihez képest. Az irodalomtörténeti tanszék például gazdag és értékes könyvtárát csak rak-társzerűen tudta elhelyezni, az állattani, növénytani és ásványtani tanszék nem rendelkezett megfelelő és elegendő munkahelyiséggel, laboratóriummal, szertárral. Gazdag gyűjtemények kerültek az épület pinchehelyiségébe, ahol lassú pusztulásnak indultak. A létesítmény alagsorába szorultak az ifjúsági egyesületek is. Az épület dísztermében vagy udvarán csak a hallgatóságnak egy része fért el. 1934 nyarán az igazgatótanács szinte „illegálisan” építette fel az épület második emeletét, de a növekvő hallgatóság számára így is minden helyiség szűknek és kevésnek bizonyult.⁹

A főiskola igazgatótanácsát 1929. március 2-án tartott ülésén így köszöntötte az elnöklő Huszti József:

³ KARÁDY VIKTOR és VALTER Csilla, *Egy országos vonzaskörű szegedi főiskola* (Szeged, 1990).

⁴ BEREZCKI Sándor, „A Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Története”, in *Szegedi Tanárképző Főiskola, Történet*, Almanach (Szeged, 1998).

⁵ Az Angolkisasszonyok polgári iskolai tanárképző intézete 1928 őszétől a szegedihez hasonló reformon esett át. Az elsőéves hallgatók a budapesti egyetemen hallgatták kiegészítő előadásait.

⁶ KARÁDY és VALTER, *Egy országos...*, 6.

⁷ Saját kutatásom, az anyakönyvekből kinyert adatok alapján.

⁸ Ma is a jogutód SZTE JGYPK főépülete.

⁹ BEREZCKI, „A Juhász Gyula...”, 128.

„Nagy és igen nehéz utat tett meg ez az intézmény, amíg a mai napig eljutott. Akik itt voltak, láthatták azt a heroikus küzdelmet, amit a kezdetnek magasra tornyosuló nehézségeivel az intézmény munkásainak meg kellett küzdenie. Bizton remélem, hogy a főiskola itt Szegeden meg fog felelni a polgári iskolai tanárképzés követelményeinek. Az itt egyesült két tanárképző régi jól bevált tradícióit átveszi az új intézmény, amiket az egyetem tudományos képzésével ki fog egészíteni.”¹⁰

A főiskola 12 rendes tanárral és tanszékkal kezdte meg a működését. A rendszeresített tanszékek a következők voltak: filozófia-pedagógia (*Mester János*), magyar nyelvtudomány (*Erdélyi Lajos*), magyar irodalomtörténet (*Galamb Sándor* és *Pitroff Pál*), német nyelv és irodalom (*Moór Elemér*¹¹), történelem (*Eperjessy Kálmán*), földrajz (*Littke Aurél*), állattan (*Abonyi Sándor*), növénytan (*Greguss Pál*), vegytan-ásványtan (*Jugovics Lajos*), mennyiségtan (*Szökefalvi Nagy Gyula*), természettan (*Frank János*). Melléjük több óraadó, illetve megbízott előadó is dolgozott. A fenti testület jelentős változáson ment keresztül a következő két évtizedben: részben kibővült, mások nyugdíjba mentek vagy az egyetemre mentek át, illetve más intézménybe nyertek kinevezést. A szegedi egyetemen folytatta a munkáját 1930 áprilisától *Mester János*, az 1937-ben a főiskolához csatlakozó *Bruckner Győző* 1938 júliusától szintén az egyetemre ment át.¹²

A Ferenc József Tudományegyetem és a tanárképző főiskola együttműködése körüli diszkussziók

Az egyetemmel való kooperálás azt jelentette, hogy minden főiskolás – mint rendkívüli hallgató – egyik szaktárgyából az egyetemen is hallgatott előadásokat. Az egyetemen hallgatott órák száma a választott szaktárgy természetéhez és az egyetemi órarendhez igazodott. Huszti ekkor még optimistán úgy vélte, hogy az egyetemen a polgári iskolai tanárságot nem éri majd hátrány rendkívüli hallgatói státusa miatt. Sajnos ebben tévedett, hiszen a megszokott feketétől merőben eltérő citromsárga indexet az egyetemen a hallgatók megbélyegzőnek érezték.¹³

Az egyetem és a főiskola kooperációja a polgári iskolai tanárképzés terén az 1928/29-es, tehát az első szegedi tanévtől kezdődően megvalósult, bár az új rendszerű polgári iskolai tanárképzés szervezeti szabályzatát csak 1933-ban dolgozták ki, és 1935-ben jelentették meg. Addig Huszti József 1928. október 19-én az Országos Polgári Iskolai Tanáregyesület igazgatótanácsa előtt tartott beszédében elhangzottakat tekintették mérvadónak. Huszti beszédét így kezdte: „...éppen ma iratkoznak a polgári iskolai tanárjelöltek első

¹⁰ *Az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola iratai, igazgatótanácsi iratok*, SZTE Egyetemi Levéltár, 116/1930.

¹¹ 1929. július 17-én nevezték ki, addig óraadó tanár látta el a tanszéket.

¹² SCHILLING GÁBOR, *Az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola évkönyve az 1942/43. tanévről* (Szeged, 1944), 37.

¹³ SIMON Gyula, *A polgári iskola és a polgári iskolai tanárképzés története* (Budapest, 1979), 197.

*izben az egyetemre. A Ferenc József Tudományegyetem ma tárja ki először kapuit a polgári iskolai tanárjelöltek részére. [...] Kétségtelen, hogy ez a lépés fordulópontot jelent a polgári iskola történetében.*¹⁴

Kétségbevonhatatlan tény, hogy több évtizednyi nemhiába való törekvés érte el célját ezen a napon, elindítva a polgári iskola pedagógusait a teljes professzióvá válás útján. Huszti beszédében ezek után rátért a mindenkit legjobban foglalkoztató kérdésre, az új főiskola és az egyetem kapcsolatára: *„Az nem szenvedhet kétséget, hogy itt csak kooperációról lehet szó. Az, hogy a képzést egészen az egyetem vállalja, teljesen ki van zárva. Az egyetem csak azt adhatja, ami a lényege. Az egyetem a tudomány fellevegára, mást tehát, mint tudományt nem adhat, s az egyetem ezt a tradícióját féltékenyen őrzi is, célkitűzései tehát mások, mint ami a tanárképzéshez szükséges. [...] A tanárképzésnek három részét különböztethetjük meg: 1. A tudományos kutatásba való bevezetést; ezt az egyetem végzi is. 2. A legfontosabb részt, a tanári hivatásra való előkészítést, ahol a jelölt az iskolában értékesíthető anyaggal alaposan megismerkedhetik. [...] 3. A pedagógiai kiképzés a tanárképzés betetőzése. Ezt végzi a gyakorlati év és befejezi a pedagógiai vizsgálat. E három feladat közül az egyetem csak az elsőt vállalta. [...] A tanárképzés dolgában kiindulópont csakis a polgári iskola szükséglete lehet, s ebből a szempontból kell elbírálni azt, hogy a képzés ideje 4 éves legyen. Nem lenne jó, ha a polgári iskolában középiskolai tanárok tanítanának intézményesen, mert ez ellen több érv hozható fel. A középiskolában sokkal nagyobb szakbeli felkészültség szükséges, mint a 4 osztályú polgári iskolában, ahol a pedagógiai és didaktikai felkészültségnek kell nagyobbak lennie, mert a tanulók munkájára nem lehet úgy számítani, mint a középiskolában. [...] A polg. isk. tanárképzésnek létérdeke, hogy a múltban nagyszerűen bevált részei továbbvitessenek, mert kétségtelen, hogy a polgári iskolai tanárképzésnek eddig is a pedagógiai és metodikai kiképzés főerőssége volt, s jobb volt, mint a középiskolai. Drága árat fizetnénk, ha ezt feláldoznánk.*¹⁵

Természetesen Huszti a beszédében kitért arra a már korábban, az új intézménytervezésnél is felmerülő problémára, hogy a tanárképző főiskolára nemcsak érettségi bizonyítvánnyal, hanem képesítő oklevéllel is be lehetett iratkozni, és ebben az esetben az egyetem rendkívüli hallgatója lehetett olyan hallgató is, aki nem középiskolát, „csak” középfokú iskolát végzett.

*„A felvételi szabályok szempontjából a legfontosabb kérdés, hogy a nem középiskolát [...] végzettek hogyan szerepelnek az egyetemen. A főiskola hallgatója az egyetemen is hallgat előadásokat egyik szaktárgyából, és ott mint rendkívüli hallgató szerepel. [...] A rendkívüli hallgatói jelleg nem jelent degradálást, az ilyen hallgató éppúgy elmélyedhet a tanulmányokban, hallgathat előadásokat, kollokválhat, s az egyetem a kiválóknak akár doktori fokozatot is adhat.*¹⁶

¹⁴ „Tudósítás az Országos Polgári Iskolai Tanáregyesület igazgatótanácsának 1928. évi október hó 19-én tartott üléséről”, *Országos Polgári Iskolai Tanáregyesületi Közlöny* 33, 3. sz. (1928): 201–202.

¹⁵ Uo., 203.

¹⁶ Uo., 203–204.

Huszi bizakodó mondataiban már mindenképpen előrevetült az a látomás, amely szerint a polgári iskolai tanárság egyetemre jutása – még ha csak részben és rendkívüli hallgatóként is – hatással lesz a szakma anyagi és erkölcsi felemelkedésére. Beszéde végén így fogalmaz: „Eddig a polgári iskolai tanár, bármily fontos missziót töltött is be a nemzetnevelést illetően, a tudomány szempontjából alig jelentett valamit; ezután a tudományos munkálkodás lehetőségei megnövekedtek.”¹⁷

A polgári iskolai tanárság képviselői alapvetően örömmel fogadták, és fontos előrelépésnek tartották az új képzést, ugyanakkor az új koncepció több pontján is változtatást sürgettek. *Havasi István*, az Országos Polgári Iskolai Tanáregyesület elnöke, a hallgatók egyetemi rendkívül státusa jelentette hátrányok okán fejezte ki aggodalmát. *Sághelyi Lajos*, a Polgári Iskolai Tanáregyesületi Közlöny főszerkesztője a heti 5-6 órás egyetemi áthallgatást kevesellte, és problémásnak tartotta, hogy: „a gimnáziumból jött jelölt rendkívüli hallgató, de ha középiskolai tanár akar lenni, rendes hallgató lesz”.¹⁸ Kovács János, a Pedagógium nyugalmazott tanára pedig a Tanáregyesületi Közlöny 1928. decemberi számában¹⁹ fogalmazta meg kétségeit az új rendszerű tanárképzéssel kapcsolatban. A reformot a Pedagógium halálra ítélésének tartotta, ugyanakkor tisztában volt vele, hogy a polgári iskolai tanárság az egyetemi képzést szeretné, sürgeti. Mégis, miután megismerte az új koncepciót, csalódottságának adott hangot:

„Bizonyos, hogy státusunk nem kooperálást várt, hanem azt, hogy jelöltjei éppen úgy, mint a középiskolai tanárjelöltek, szakcsoportjuk minden tárgyát az egyetemen hallgathassák. Csak erről lehet azt mondani, hogy egyetemi képzés. [...] Félreértettük tehát az első híreket; nem a tanárképzést viszik az egyetemre, hanem a tanárképzőt viszik át Szegedre. Jobb lesz-e neki ottan? Itt Budán tanárképzőnk a maga gazdája volt, a maga portáján. És ez gazdag porta volt, amit az intézet félszázados, tudatosan célszerű munkájával az utolsó szögletéig a maga céljainak megfelelővé rendezett be. Most pedig elviszik innen zsellérnek, egy nagyobb úr mellé. Hogy pedig az ilyen kapcsolatokban az úrnak és nem a zsellérnek az érdekei szoktak irányadóak lenni, ez így volt a múltban mindig, és semmi sem biztat arra a föltevésre, hogy a jövőben másképp lesz.”²⁰

Kovács szerint ezen a módon nem a képzés került volna az egyetemre, hanem a képző az egyetem mellé. Megértette – bár nem értett egyet vele –, hogy a képezdei oklevéllel érkezők nem lehettek az egyetem rendes hallgatói, de azt nem, hogy miért ne hallgathattak volna a tanárjelöltek bármilyen órát az egyetemen, miért csak a szakcsoportjukból számukra kiválasztott órákat.

Az Országos Polgári Iskolai Tanáregyesület budapesti köre 1929. március 21-én foglalkozott a tanárképzés ügyével. A kör határozati javaslatot fogadott el „Állásfoglalás

¹⁷ Uo., 205.

¹⁸ Uo., 206.

¹⁹ Kovács János, „Nem értem tanárképzésünk »új« rendszerét”, *Országos Polgári Iskolai Tanáregyesületi Közlöny* 33, 4. sz. (1928): 243–251.

²⁰ Uo., 246–247.

a tanárképzés ügyében” címmel, amelyben leszögezték, hogy a polgári iskolai tanárképzés helye az egyetemen van éppúgy, mint a középiskolai tanárképzése.

„Ebből kifolyólag a polgári iskolai tanárjelölteknek szakcsoportjuk valamennyi tárgyát, továbbá az elméleti filozófiát és pedagógiát az egyetemen kell hallgatniuk a képzés egész folyamán legalább annyi heti órában, amennyit az egyetemi szabályzat a rendes hallgatókra, mint minimumot megállapít.”²¹

Mivel a főiskolán az óraszámok alapvetően magasak voltak, így ez a változás a tanárképzés tantervének teljes átalakítását vonta volna maga után.

1930-ra a rendkívüli hallgatói státusz kérdését részben rendezték, mivel az első tanév befejeztével kiderült, hogy a polgári iskolai tanárjelöltek egyetemi kollokviumainak átlageredményei jobbak lettek, mint az érettségivel rendelkező egyetemi rendes hallgatóké.²² A tanáregyesület elnöke az igazgatótanács 1930. március 28-i ülésén örömmel jelentette, hogy a „tanárképzés jó úton halad, s ezentúl a polgári iskolai tanárképző hallgatói nem rendkívüli, hanem tanárjelölt hallgatói lesznek az egyetemnek.”²³

Az 1930/31-es tanévben látott napvilágot az újjászervezett tanárképzés képesítővizsgálati szabályzata. A 612-05/2-1930. számú rendelet szerint polgári iskolai tanári képesítést a jövőben csak a szegedi Polgári Iskolai Tanárképző Főiskolával kapcsolatos Tanárvizsgáló Bizottság adhat ki. A Tanárvizsgáló Bizottság mindenkori elnöke a főiskola igazgatótanácsának elnöke, alelnöke pedig a mindenkori főiskolai igazgató. A képesítővizsgálatnak két fokát írta elő a rendelet: alapvizsgálatot és képesítővizsgálatot. Az alapvizsgálat írásbeli és szóbeli volt, a képesítővizsgálat pedig három részből, írásbeli és szóbeli vizsgából, valamint gyakorlótanításból állt. Az alapvizsgálaton csak pedagógiából, illetve filozófiából kellett zárthelyi dolgozatot írni, míg a képesítővizsgálaton két írásbeli dolgozat elkészítése volt kötelező. Az egyetemen is hallgatott szaktárgyból egy házi dolgozatot kellett készíteniük a jelölteknek, és valamely más szaktárgyból zárthelyi dolgozat megírása volt az elvárás. Ez utóbbi témáját a bizottság elnöke jelölte ki. Gyakorlati tanítást csak az egyik szaktárgyból kellett tartani, ezt a pedagógia tanára és a gyakorló iskola igazgatója határozta meg. A gyakorlati tanítás célja annak felmérése volt, hogy a jelölt tudja-e az elsajátított tanítási elveket a gyakorlatban is alkalmazni, valamint hogy megvannak-e benne azok a személyes tulajdonságok, amelyek a sikeres tanári pályához elengedhetetlenek.²⁴

Az első négy tanév lassan a végéhez közeledett, az első, már Szegedre beiratkozott hallgatók lassan tanulmányaik végére értek. Úgy tűnt, hogy a kezdeti felhorgadások az új főiskola kapcsán lassan lecsillapodtak, amikor az Országos Polgári Iskolai Tanáregyesületi Közlöny 1932. évi februári, majd 1932. márciusi számában Greguss Pál főiskolai

²¹ BERCZKI, „A Juhász Gyula...”, 137.

²² Uo., 138.

²³ „Az igazgatótanács ülése 1930. május 30-án”, *Országos Polgári Iskolai Tanáregyesületi Közlöny* 35, 9. sz. (1930): 599.

²⁴ BERCZKI, „A Juhász Gyula...”, 139.

tanár „Főiskolánk hallgatósága és a mostani egyetemi kooperáció” címmel megjelent²⁵ – az egyesület pedagógiai bizottságában 1932. február 6-án megtartott előadásának – átirata jelentősen felkavarta a már-már tükörsima állóvizet. A szerkesztőség már a megjelenés-kor elhatárolódott az írástól, ahogyan a lap alján szerepel:

„Közöljük ezt az előadást, bár tendenciájával és levont következtetéseivel távolról sem ért egyet a polgári iskolai tanárság.”²⁶

Greguss tanulmányában természettudományi módszerrel – azaz kizárólag a hallgatók adatai alapján – elemezte a főiskola helyzetét az első négy szegedi tanév után. A szerző a problémák között említette a hallgatói létszám visszaesése mellett a hallgatók nembeli arányának eltolódását a lányok javára, valamint azt a tényt, hogy a főiskolára többféle iskolai végzettséggel is érkezhettek a hallgatók. Greguss ezt a heterogenitást egyértelműen a negatívumok közé sorolta. Véleménye szerint az ötéves tanítóképzőt végzetek – azaz az érettségizettekhez képest eleve egy év hátránnyal érkezők – helyeit egyre inkább az érettségivel igen, pedagógiai előképzettséggel azonban nem rendelkező hallgatók foglalták el.²⁷ Greguss szerint a tanítók azért jelentkeztek egyre alacsonyabb számban a főiskolára, mert a tanítói és a polgári iskolai tanári fizetés között csak minimális volt a különbség, így a tanítóknak nem érte meg egy újabb négyéves képzésbe kezdeni az öt évfolyamos tanítóképző után. A szerző tehát azt szorgalmazta, hogy a főiskolára csak tanítói oklevél birtokában lehessen jelentkezni,²⁸ és magát a helyszínt, Szegedet is éles kritikával illette:

„Szegednek elsősorban a fekvése nem alkalmas arra, hogy az ország egyetlen ilyenmű főiskolája ott legyen. Múzeumai, tudományos intézetei, állatkertje, növénykertje stb. nincsenek, pedig a leendő tanár látóköre akkor bővül igazán, ha alkalom is kínálkozik arra, hogy ne csak a jegyzeteit tanulja meg, [...] hanem a tudomány és művészet legújabb eredményeiről is tudomást szerezzen. Minden más főiskola lehetne vidéken, csak a maga nemében egyedül álló Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola nem.”²⁹

Tanulmánya második részében Greguss részletesen bemutatta a kooperációban érintett tárgyakat, a hallgatókat sújtó anyagi terheket. Kitért arra, hogy míg Budapesten tandíj sem volt, Szegeden a hallgatók a két helyen fizetett tandíj mellett laboratóriumi díjakat és egyéb költségeket is viselni kénytelenek. Konklúzióként arra a következtetésre jutott, hogy az áthallgatásnak nincs semmi értelme, ahogy írja:

²⁵ GREGUSS Pál, „Főiskolánk hallgatósága és a mostani egyetemi kooperáció I.”, *Országos Polgári Iskolai Tanáregyesületi Közlöny* 36, 6. sz. (1932): 203–212; GREGUSS Pál, „Főiskolánk hallgatósága és a mostani egyetemi kooperáció II.”, *Országos Polgári Iskolai Tanáregyesületi Közlöny* 36, 7. sz. (1932): 246–255.

²⁶ GREGUSS, „Főiskolánk hallgatósága és a mostani egyetemi kooperáció I.”, 203.

²⁷ 1932-ben mindazonáltal Greguss adatai szerint is többségben voltak (54%) a főiskolai hallgatók között a tanítói oklevéllel rendelkezők.

²⁸ Erre a polgári iskolai tanító-, majd tanárképző esetében 1873 óta soha nem volt példa, mindig lehetőség volt érettségivel is pályázni. Nem melléleg Greguss Pál tagja volt a felvételi bizottságnak.

²⁹ GREGUSS, „Főiskolánk hallgatósága és a mostani egyetemi kooperáció I.”, 204.

„Az én véleményem szerint a polgári iskolák speciális érdekeit csakis a négyéves öncélú és az egyetemtől teljesen független Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola tudja csak maradék nélkül megvalósítani. A mostani kooperáció a négyéves tapasztalat szerint nem vált be, és így feltétlen revízióra szorul.”³⁰

Az előadás utáni vitában Sághegyi Lajos utalt a polgári iskolai tanárság azon törekvéseire, amely a képzés felemelése irányába vezet, így az egyetemi áthallgatással kiegészített négyéves tanárképzést ő is csak egy állomásnak tekintette. Igaz, nem az egyszerű főiskolai, hanem az egyetemi képzés irányába. Ahogy fogalmazott:

„A polgári iskolai tanárság nem tartja véglegesnek iskolája mai alakját, ezért az iskola továbbfejlődése szempontjából nélkülözhetetlen a négyéves képzés. A polgári iskolai tanárság mindig függetleníteni tudta a tanárképzést a fizetéstől, mert nem anyagi, hanem erkölcsi tőkének tekinti az egyetemi képzést. [...] Azzal egyetértünk, hogy a kooperáció mai alakja nem elegendő, hanem azt el kell mélyíteni azzal, hogy a jelölt minden főtárgyát hallgathassa az egyetemen. [...] A polgári iskolai tanárság az egyetemmel való teljes kooperálásban látja a tanárképzés egyetlen módját.”³¹

Sághegyi szerint tehát az együttműködést az egyetemmel nem megszakítani, hanem elmélyíteni kell. Rákossy Zoltán Greguss azon felvetésére, hogy a hallgatók az áthallgatás során másodrendű hallgatók lennének, így reagált: *„Inkább legyen a jelölt négy évig másodrendű hallgató, mint 40 évig másodrendű tanár.”³²* A Greguss tanulmánya alapján kiszélesedő vitát zárta le Karafiáth Jenő kultuszminiszter a főiskolának küldött leiratával: *„A tanárképzés mai szervezetének kérdéseivel ezidő szerint nem kíván foglalkozni, mert az intézet még olyan fiatal, hogy annak átszervezése még nem indokolt.”³³*

Véleményem szerint Greguss érveivel elsősorban azt akarta megindokolni, hogy a főiskola jobb helyen lett volna Budapesten, saját irányítás alatt, függetlenül bármiféle egyetemtől. Ez a professzionalizáció eddigi hosszú és döcögős, de összességében lineárisan felfelé vezető útján egyértelmű visszaesést jelentett volna. Greguss érvelése hitelesebb lett volna, ha kitér azokra a nagyszabású egyetemi építkezésekre, amelyek ekkoriban is zajlottak a városban, valamint arra a tényre, hogy Szeged – beszédének elhangzásakor – mindössze 11 esztendeje volt egyetemi város. Mindenképpen jogos volt az a felvetése, hogy a tanulmányi kirándulásokat vissza kell állítani, hiszen ezek biztosíthatták a hallgatók számára a szélesebb látókör kialakítását. Az egyetemmel való kooperációt illetően szorgalmazta, hogy ne csak a szakjukhoz kapcsolódó tárgyakat választhassanak a hallgatók az egyetemen, hanem a pedagógiát is, ami szintén észszerű felvetés volt.³⁴

³⁰ GREGUSS, „Főiskolánk hallgatósága és a mostani egyetemi kooperáció II.”, 255.

³¹ „Egyesületi élet: Az Országos Polgári Iskolai Tanáregyesület Elnökségének a tanárképzés ügyében elfoglalt álláspontját helyesbítő nyilatkozat”, *Országos Polgári Iskolai Tanáregyesületi Közlöny* 37, 6. sz. (1932): 212–221.

³² Uo., 219.

³³ BERECSKI, „A Juhász Gyula...”, 141.

³⁴ 1933-tól a hallgatók az igazgatótanács külön engedélyével egyetemen hallgatott tárgyként a pedagógiát is választhatták.

A kooperáció körüli vita a miniszteri állásfoglalás és a polgári iskolai tanárság Greguss elleni egyöntetű fellépése következtében elcsitulni látszott, de 1933 tavaszán mégis újra fellángolt, és ismét a közlöny hasábjain. 1933 áprilisában „*A polgári iskolai tanárképzés*” címmel, a következő számban „*Tanárképző főiskolánk bajai*” címmel jelentek meg tanulmányok egy „Figyelő” álnevet használó szerző tollából. Észrevételei, megfogalmazásai alapján a főiskola egyik oktatója rejtőzött a név mögött. Tanulmányának apropója a Magyar Tanítóképző márciusi számában Mesterházy Jenő által készített írás volt, amely az Apponyi Kollégiumnak a főiskolától való elszakításáról értekezett, de érvei között Greguss korábbi – a polgári iskolai tanárság részéről kollektívan elutasított – érveit is használta. „Figyelő” újra a főiskola és a kooperáció védelmére kelt, hangsúlyozva a főiskola megosztottságát, és kívánva mindazon kollégáknak az eltávolítását az intézményből, akik a jelenlegi helyzet ellen lázadtak. Kiderült az írásból, hogy mind Huszti József, az igazgatótanács elnöke, mind Littke Aurél, a főiskola igazgatója az egyetemi kooperáció mellett volt, tehát Greguss Pál valamiféle lázadó csoport tagja – vezetője? – lehetett a főiskola tanári karán belül. Ez a konfliktusokban gazdag helyzet kétségkívül nem kedvezett a tanárképzés színvonalának fenntartásában, pláne emeléseiben. A kooperációt ellenzők azonban nem jártak sikerrel, a vitákkal tarkított időszak 1933-ban lezárult.

Huszti 1934. július 13-án kelt levelében terjesztette fel a miniszternek a tanárképzés új tanulmányi rendjéről a főiskolai tanári kar javaslatát a Szegeden szerzett tapasztalatok alapján. Az átdolgozás a képzés túlterhelésének enyhítését tűzte ki célul, de az elaprózódás a stúdiumokban, a kötelezővé vált mellékszak, az együttműködés az egyetemmel, a gyakorlati képzés igényei ellentétes tendenciát jeleztek.³⁵ Kiegészítő szakkört csak a magyar–történelem–német, tulajdonképpen háromszakos képzés mellé nem kellett felvenni. Az 1933–34-es tanévtől a korábbi ének-zene, szlőjd és testgyakorlás kiegészítő szakkörök mellett a férfiak a mezőgazdaságtant is, míg a nők az 1935–36-os tanévtől a kézimunkát, az 1941–42-es tanévtől kezdődően pedig a háztartástan-gazdaságtan szakkört is választhatták. Tervben volt egy gép- és gyorsírás szakkör bevezetése is, de erre végül nem került sor.

Hét évvel a főiskola létrehozása után, 1935-ben megjelent a főiskola *Szervezeti szabályzata*, amely végre írásban is keretet adott a főiskola működésének és az egyetemmel való együttműködésének. A szabályzat megjelenésével a legfontosabb változást a három szakcsoportra való áttérés jelentette. A három szakcsoport valójában továbbra is négy maradt, csak az eddigi A, B, C, D szakcsoportot az A1, A2, B, C szakcsoport váltotta fel (1. táblázat). Megszűnt a magyar–német szakcsoport, német szakot 1933-tól csak a klasszikus magyar–történelem szakpár mellé lehetett felvenni. A másik változás az volt, hogy a természettudományi szakoknál a vegytan kikerült a választható szakok közül.

³⁵ Az új tanulmányi rendet az igazgatótanács 1934. április 20-i ülésén fogadta el. (*Az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola iratai. Igazgató Tanács. SZTE Egyetemi Levéltár, 106/1934.*)

1. táblázat. A főiskola szakcsoportjainak változása 1928 és 1933 között

	Szakcsoportok			
1928–1932	A, magyar nyelv, irodalom és történettudományi szakcsoport	B, magyar–német szakcsoport	C, földrajz–természetrájz–vegytan szakcsoport	D, mennyiségtan–természettan–vegytan szakcsoport
1933–1947	A1, nyelv-, irodalom, történettudományi szakcsoport német nélkül	A2, nyelv-, irodalom, történettudományi szakcsoport némettel	B, földrajz–természetrájz szakcsoport	C, mennyiségtan–természettan szakcsoport

Az 1933-tól bevezetett szakok a Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola fennállása során később már nem változtak meg. 1942-ben az egyetem váratlan javaslatot terjesztett elő a főiskola tanári karának, amelynek lényege az volt, hogy a főiskolai hallgatók intenzívebben kapcsolódjanak be az egyetem tanulmányi rendjébe. A javaslat kidolgozója – meglepő módon – immár a Ferenc József Tudományegyetem oktatójaként az a Greguss Pál volt, aki tíz évvel korábban még – főiskolai oktatóként – a főiskola egyetemtől való teljes elszakadását sürgette. A terv az volt, hogy ezentúl a főiskolások nagyobb óraszámban hallgassanak egyetemi előadásokat, mint korábban. Az ötlet kiváltó oka megint csak abban keresendő, amiben 1928-ban, a főiskola Szegedre helyezésekor is rejlett, azaz az egyetemi hallgatói létszám visszaesésében. 1940-ben, a II. bécsi döntés értelmében Észak-Erdély és így Kolozsvár is visszakerült Magyarországhoz. Megnyílt a lehetőség az egyetem hazatérésére. A Ferenc József Tudományegyetem Kolozsvárra távozásakor nemcsak oktatók, hanem hallgatók is elhagyták az egyetemet, Szegeden azonban Horthy Miklós Tudományegyetem néven az oktatás folytatódott. A Ferenc József Tudományegyetem Kolozsvárott történő újbóli megnyitásából fakadó oktatói és hallgatói veszteségek mellett a háborús évek is visszavetették a hallgatói létszámokat, így az egyetem – fennmaradása érdekében – ismét a főiskolára szorult. Az 1941–42-es tanévben a Természettudományi, illetve Bölcsészettudományi Karra mindössze 80-80 hallgató iratkozott be, a főiskolának ezzel szemben több mint 600 hallgatója volt.

A Greguss vezette egyetemi oktatók javaslata az alábbi volt: „1. a főiskolai hallgatók főtárgyaikat csak az egyetemen hallgathassák; 2. a főtárgyakból csak az egyetemi tanárok vizsgáztassanak; 3. az egyetemi vizsgálat eredményét az oklevélben külön tüntessék fel”.³⁶

Lényegében tehát az egyetemi tanárok terve az volt, hogy a képzés döntő része kerüljön át az egyetemre. A főiskola tanári kara természetesen ezeknek a változtatásoknak az elfogadása esetén szinte feleslegessé vált volna, és a saját fennmaradása került volna veszélybe, válaszuk így nem volt meglepő:

³⁶ BEREZKI, „A Juhász Gyula...”, 157.

„A főiskolát a javaslat pusztán korrepetáló intézetté, afféle jogi szemináriummá fokozná le, ahol a tanárok csupán azokkal foglalkozhatnának, akiket szaktárgyaik kevésbé érdekelnék, míg a legnagyobb érdeklődést mutató legkiválóbb hallgatókat teljesen át kellene engedniök az egyetemnek. Ez a főiskolai tanárok anyagi megrövidítését is magával hozná. [...] Ez a főiskola halálát jelentené.”³⁷

Az egyetem javaslata tehát elbukott.

A polgári iskolai tanárok fizetésének rendezése az 1930-as években továbbra is váratott magára. A tanári kar ennek ügyében, illetve a kooperáció évek óta jól működő gépezetének fenntartásához – a korábbi gyakorlattal szemben, amikor kéréseit a tanáregyesületen keresztül tolmácsolta, sikertelenül – most egyenesen az országgyűlés képviselőházában, valamint a felsőházban mondta el panaszait. *Szinyei Merse Jenő* válaszlás- és közoktatásügyi miniszter válaszában kifejtette: „az egyetemmel való kapcsolat a tanárjelöltek tudományos képzésében nagyon bevált, és a képzést magas színvonalra emelte”, a bérek rendezésével kapcsolatban megjegyezte, „egyik legközelebbi teendői közé fog tartozni”.³⁸

A két intézmény együttműködése szervezeti szinten

A tanárképző főiskola vezetése 1928-tól kezdődően az igazgatótanács feladata volt, melyben a szervezeti szabályzat szerint döntő szerepet játszottak az egyetemi delegáltak, és a tanács minden lényegi kérdésben döntési joggal rendelkezett. Ahogy az 1935-ben megjelent Szervezeti szabályzat fogalmaz:

„A tanárképző főiskolát tíz tagból álló igazgató-tanács vezeti, mely a tanárjelölteket kétfelé ágazó tanulmányaikban, az egyetemen és a tanárképzőben irányítja. Az igazgató-tanács feladata az egyetem két kara és a tanárképző között a zavartalan tanulmányi együttműködés szabályozása, s általában a tanárképzőt érintő fontosabb személyi, tanulmányi, és anyagi ügyekben való javaslattétel, illetőleg döntés. Tagjai: lehetőleg minden tanulmányi szakcsoportnak³⁹ egy-egy egyetemi és egy-egy tanárképző főiskolai tanára. Elnöke mindig egyetemi tanár, ügyvezető alelnöke, aki egyúttal a tanárképző igazgatója, a tanárképzőnek egyik rendes tanára.”⁴⁰

A személyi ügyek tekintetében az ügymenet illusztrálására szolgálhat egy státusbetöltés folyamatának a vizsgálata a korabeli iratok felhasználásával, ami alapján rekonstruálható, mely szervezeti egység milyen jogkörökkel bírt: 1930 tavaszán a minisztérium pályázatot hirdetett a főiskola pedagógia-filozófia tanszékének betöltésére.⁴¹ A beadás

³⁷ Uo., 157.

³⁸ Uo., 158.

³⁹ A tanulmányomban vizsgált időszakban (1928–1932) a főiskola négy szakcsoporttal működött: magyar és német nyelvi szakcsoport, mennyiségtan-, természettan-, vegytani szakcsoport, földrajz-, természetrajz-, vegytani szakcsoport, magyar nyelvi, történelmi szakcsoport.

⁴⁰ *Az állami polgári iskolai tanárképzés szervezete*, 4.

⁴¹ *Greszler Jenő miniszteri tanácsos levele Galamb Sándor főiskolai igazgatóhoz*, 1930. április 22. SZTE Egyetemi Levéltár, VIII.19. 10/1930.

határideje 1930. május 25-e volt, a pályázatokat a főiskola igazgatójához kellett benyújtani. A megadott határidőig két pályázat érkezett, dr. Somogyi Józsefé és dr. Tettamanti Béláé. A főiskola szabályzatának 12. §-a alapján a megüresedett tanszékek betöltése a főiskolai tanári kar ajánlása, illetőleg jelölése alapján történt.

Jelen esetben a tanári testület 1930. május 30-án, az igazgatótanács június 4-én tartott ülésén foglalkozott a kérdéssel. A tanári testület javaslata szerint szükséges lett volna a tanszék kettéválasztása, így a filozófia tanszék élére Somogyi Józsefet, a pszichológia tanszék vezetésére Tettamanti Bélát kérték kinevezni. Ezt a javaslatot az igazgatótanács jóváhagyta, és a kérést a minisztériumba továbbította.⁴² Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter a következő tanévtől Somogyi Józsefet a filozófia-pedagógia tanszék élére nevezte ki.⁴³ A főiskolai tanári testület tehát javaslattal élt az igazgatótanács felé, az a javaslatot elfogadta és továbbította, de a végső döntést – ebben az esetben a felterjesztéssel nem mindenben egyezőt – a minisztérium hozta meg.

Huszi József, az újonnan alakult főiskola igazgatótanácsának első elnöke, aki 15 évig töltötte be ezt a tisztséget,⁴⁴ 1923 óta volt a Bölcsészettudományi Kar oktatója, 1923-tól 1929-ig a Klasszika-Filológia Tanszék vezetője, majd 1930–1931-ben a kar dékánja, 1931–1932-ben prodeán⁴⁵ volt. Az igazgatótanács 1929. november 13-ai ülésének jegyzőkönyve alapján az igazgatótanács tagjai Huszi József elnök mellett dr. Galamb Sándor főiskolai igazgató, *dr. Gelei József, dr. Horger Antal, dr. Fröhlich Pál, dr. Kogutowicz Károly* egyetemi tanárok, dr. Jugovits Lajos, dr. Eperjessy Kálmán, dr. Szőkefalvy Nagy Gyula főiskolai tanárok és *Szenes Adolf* gyakorlóiskolai igazgató voltak.⁴⁶ Tehát az intézményi erőviszonyok tekintetében a tíztagú testület öt tagja az egyetemet, négy tagja a főiskolát, egy pedig a gyakorlóiskolát képviselte. Fontos kiegészítés, hogy ebben az évben Gelei József és Kogutowicz Károly, az igazgatótanács tagjai a Bölcsészettudományi Kar, illetve a Természettudományi Kar dékánjai voltak. A Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola a vizsgált korban tehát jogilag ugyan önálló intézmény volt, mégsem tekinthető szuverénnek az igazgatótanács széles hatáskörének köszönhetően. Ugyanis a tanács összetételének szabályzata alapján a vizsgált időszakban az egyetemi delegáltak többségben voltak a plénumban. Ezen információk birtokában valószínűsíthető, hogy a főiskolát érintő döntések meghozatalakor az igazgatótanácsot az értékpreferencia mellett az érdekpreferencia is befolyásolta.

⁴² Galamb Sándor, *az igazgatótanács alelnökének levele a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez*, 1930. június 10. SZTE Egyetemi Levéltár, VIII.19. 81/1930.

⁴³ Klebelsberg Kuno levele Galamb Sándor igazgatónak, 1930. július 2. SZTE Egyetemi Levéltár, VIII.19. 86/1930.

⁴⁴ Huszi József 1928-tól 1943-ig töltötte be ezt a tisztséget, valamint az országos polgári iskolai tanárvizsgáló bizottság elnöki tisztségét, annak ellenére, hogy 1934-ben a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemre nevezték ki rendes tanárrá.

⁴⁵ LISZTES László és ZALLÁR Andor, *Szegedi Egyetemi Almanach 1921–1971* (Szeged, 1971), 78.

⁴⁶ *Jegyzőkönyv: Az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola Igazgató-tanácsának üléséről*, 1929. november 13. VIII.19. 18/1930.

Az 1935-ben megjelent Szervezeti szabályzat – tehát az első írásban is lefektetett szabálygyűjtemény – az áthallgatási szabályokat az alábbiak szerint tárgyalja a 30. §-ban: *„A főiskola hallgatói a tanárképző tanulmányi rendjében kiszabott előadásokon kívül választott szakcsoportjuk egyik szakköréből, illetve annak szaktárgyából [...] (az egyetemen) is kötelesek előadást hallgatni, és e célból az egyetemre rendkívüli hallgatókul beiratkozni. [...] Az igazgatótanács külön engedélyével választható ezek egyike helyett a filozófia vagy a pedagógia is.”*⁴⁷

Az egyetemen választható szaktárgyak a következők voltak: magyar nyelv, magyar irodalom, történelem, német nyelv és irodalom, földrajz, állattan, növénytan, ásványtan, vegytan, mennyiségtan, természettan. Az egyetemen hallgatók előadások órászáma a választott szaktárgy követelményeihez igazodott. A tanárképző adott szakcsoportot képviselő igazgatótanácsosai állapították meg féléről félére az egyetem mindenkor tanrendje alapján az egyetemen hallgatók előadásokat.

Az idézett szabályzat 1933-ban íródott, így fontos megjegyezni, hogy a kooperáció kezdetén, 1928-ban az áthallgatásra még más szabály vonatkozott: *„a pedagógiai új tanterv szerint a pedagógistákra nézve kötelezővé tétetett egy-egy kollégiumnak karunkon való hallgatása”*,⁴⁸ *„majd 1930-tól az áthallgatást heti 5-6 órában szabályozták”*.⁴⁹

Az egyetemre való áthallgatás elsődleges célja nem a pedagógiai tudás elmélyítése, hanem a választott tudományágban való elmélyülés volt. Hogy mennyire komolyan vették azt a szabályt, hogy az első tanév első félévében választott egyetemi szaktárgyat a képzés során nem lehetett megváltoztatni, bizonyítja egy hallgató esete, akinek kérését a tanári kar a fentiekre hivatkozva utasította el:

*„Biczók Ferenc azt kérte, hogy az 1936-37-es tanévtől kezdve eddigi egyetemi szaktárgya, az állattan helyett a földrajzot választhassa. A tanári kar [...] a kérés teljesítését nem javasolja.”*⁵⁰

A két intézmény együttműködése a hallgatók szintjén

Az egyetemmel való összefonódás nem merült ki az igazgatótanács összetételének és az egyetemre való áthallgatásnak a szintjén, az egyetemi-főiskolai élet több területén is számtalan érintkezési pont volt az intézmények között. Az alábbiakban szeretném áttekinteni azokat az eddigiekben még nem említett felületeket, ahol a főiskola és az egyetem együttműködött, mert ezek az esetek kétségtelenül túlmutatnak két teljesen ön-

⁴⁷ *Az állami polgári iskolai tanárképzés szervezete*, 9–10.

⁴⁸ *Jegyzőkönyv: M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem Bölcsész-, Nyelv- és Történettudományi Kar 1928. szeptember 27. I. rendes ülés*, MNL CSML VIII. 66. bksz 1928/29.

⁴⁹ *A főiskola igazgatójának levele a m. kir. főiskolai tanulmányi és pályaválasztási tájékoztató tekintetes Igazgatóságának*, 1930. november 20. SZTE Egyetemi Levéltár VIII.19. 772/1930.

⁵⁰ *Jegyzőkönyv az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola tanári karának 1936. évi április hó 30-án du. 6 órakor a főiskola tanácskozó termében tartott üléséről*, SZTE Egyetemi Levéltár Bereczki doboz, 261/1936.

álló identitású és egymástól független felsőoktatási intézmény szokványos kapcsolatán, alátámasztva azt a tényt, hogy az igazgatótanács összetételén és az áthallgatásban tetten érhető kooperáción túl is szoros kapcsolat volt a két intézmény között. Ez a kapcsolat hol a főiskola, hol az egyetem számára jelentett előnyöket.

Az egyetemi pályázatok esetében például Huszti József – aki tehát az egyetem professzora és a főiskola igazgatótanácsának elnöke is volt egy személyben – 1929-ben a Bölcsészettudományi Kar Kari Tanácsának tagjaként indítványozta, hogy: „*a kari pályázatokon rendkívüli hallgatói mivoltuk ellenére a Polgári Iskolai Tanárképző illetőleg az Apponyi Kollégium növendékei is részt vehessenek*”.⁵¹ Javaslatát az Egyetemi Tanács 1929. december 11-én elfogadta.⁵²

A főiskola és az egyetem együttműködése a német szakos hallgatók nyelvtudásának fejlesztésében is jelen volt. A főiskola német szakos hallgatói számára az első szegedi években az egyetem német lektora tartott órákat.

„*A német lektor [...] az első két évben heti 4-4 órában foglalkozik a hallgatókkal. Ez a lektor [...] a m. kir. Ferenc József Tudományegyetem bölcsészettudományi karán van alkalmazásban és a főiskolának külön tiszteletdíj fejében idejének csak egy részét tudja szentelni; azt is csak bizonyos időpontokban, ami az órarend összeállításánál okoz nehézségeket.*”⁵³ Így 1935-ben a tanári kar a minisztériumhoz fordul azért, hogy a főiskola saját német lektort szerződtethessen.

A főiskola számtalan sikert elért sportköre is számíthatott az egyetem támogatására: a főiskolai „*Sport Kör [...] a szép eredményeket részben csak azért érhette el, mivel a m. kir. Ferenc József Tudományegyetem a hallgatók által befizetett testnevelési alaphól 500 P segélyt bocsátott rendelkezésre*”.⁵⁴

A hallgatók egy része a szegedi Horthy Kollégiumban nyert elhelyezést. Ahogyan a szabályrendeletben is szerepel, a kollégium mind az egyetemi, mind a főiskolai hallgatók számára nyitva állt: „*A Horthy-Kollégium a m. kir. Ferenc József Tudományegyetemmel kapcsolatos állami diákjóléti intézmény, azzal a hivatással, hogy benne azok a Szegeden tanuló mindkét nembeli egyetemi és polgári iskolai tanárképző főiskolai hallgatók, kik tanulmányaik ideje alatt a szülői otthon nélkülözni kénytelenek, kellő irányítás mellett: erkölcsös, hazafias és művelt egyénekké neveltessenek.*”⁵⁵

A kollégium hatóságai: a vallás- és közoktatásügyi miniszter, a Ferenc József Tudományegyetem Tanácsa, a felügyelőbizottság, az igazgató, illetve az igazgatónő voltak. A felügyelőbizottságba az egyetem és a főiskola igazgatótanácsa 2-2 tagot delegált.

⁵¹ Jegyzőkönyv: M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem Bölcsész-, Nyelv-, és Történettudományi Kar VI. rendes ülés, 1930. február 27. MNL CSML VIII. 486. bksz. 1929-30. 113. sk.

⁵² Rectori rendelet, 1929. december 30. MNL CSML VIII. 588-1929/30.

⁵³ Jegyzőkönyv az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola tanári karának 1935. évi június hó 15-én du. 6 órakor a főiskola tanácskozó termében tartott záró üléséről, SZTE Egyetemi Levéltár, Bereczki doboz, 564/1935.

⁵⁴ Uo.

⁵⁵ A Szegedi Horthy Kollégium Szervezeti Szabályzata, Hivatalos Közlöny, 1929., 12. sz., 193.

A kollégium vagyonekezelését az egyetem questurája látta el, az alkalmazottak fegyelmi ügyei is az egyetemi tanács és a minisztérium hatáskörébe tartoztak.⁵⁶ Belső, „ügykezelési használatra” 1935-ben elkészültek a kollégium és a főiskola együttműködésének irányelvei. A teljes fizető főiskolai hallgatók száma 55 fő volt,⁵⁷ akik közül átlag fele részben, de szükség esetén háromnegyed részben nőhallgatók voltak felvehetőek. Kifogás, fegyelmi vétség esetén a főiskola igazgatóját is meghallgatták, illetve a fegyelmi tárgyalásba is bevonták. A kollégium igazgatóját felügyelő tanárok segítették, akik maguk is oktatók, lektorok stb. voltak az egyetemen, illetve a főiskolán.⁵⁸

A hallgatói mozgalmak szintjén is közösen szerveződtek az egyetemi és a főiskolai hallgatók. A szegedi egyetemen a harmincas években három hallgatói társaság működött: az Americana (nevét *Szent Imréről*, *Szent István* király fiáról kapta), amely a gyakorló katolikusokat tömörítette; a Turul (a magyar őstörténet legendás madara) tagsága reformátusok és vallásukat nem gyakorló katolikusok közül került ki, és a MIEFHÖE – a Magyar Izraelita Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Országos Egyesülete. Mindhárom egyesület tagságába fogadta a főiskola hallgatóságát is.

A fenti – kiragadott – példák is alkalmasak annak az illusztrálására, hogy a vizsgált korszakban Szegeden a főiskola és az egyetem az oktatók és a hallgatók mindennapi életében is egy közösséget alkotott, mindkét fél számára gyümölcsöző kapcsolatot fenntartva.

Összegzés

Megállapítható, hogy a mai oktatási intézmények vagy akár egyetemi karok szuverenitása magasan felette állt a Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola önállóságának. Az egyetemi karok nemcsak kooperáltak vele, hanem az együttműködés több szintjén is lényegében integrálták a tanárképző főiskolát. A két intézmény között egyértelműen aszimmetrikus hatalmi helyzet alakult ki. Mindezen viták és nehézségek ellenére a polgári iskolai tanárképzés az 1940-es évekre révbe ért. Óriási hallgatói létszámmal, színvonalas és stabil képzési struktúrával – habár még mindig nem a megfelelő bérezéssel –, de értékes oklevéllel bocsátotta útjára hallgatóit. 1940-ben napvilágot látott ugyan a nyolcosztályos általános iskoláról szóló törvény, amely alapjaiban rendítette volna meg a polgári iskola működését, de bevezetésére – akkor még – nem került sor.

⁵⁶ Uo., 193–197.

⁵⁷ A kollégiumban 1940-ben 180 férfi és 160 női férőhely állt rendelkezésre.

⁵⁸ *Az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola Igazgató Tanácsának iratai*, SZTE Egyetemi Levéltár, 103/1935.